

VADYBININKO RENGIMO ASPEKTAI

Julius Ramanauskas, Vytautas Jonas Žilinskas

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Pagrindinis aukštosios mokyklos dėstytojo tikslas – ne formalus žinių perdavimas studentams, bet kūrybinės asmenybės formavimas. Studentas jau aukštojoje mokykloje turi mokėti adaptuotis prie besikeičiančių ekonominio gyvenimo sąlygų. Šį tikslą galima pasiekti tik tais atvejais, jei studentai aktyviai dalyvaus užsiėmimuose: pasiruoš ir patys skaitys paskaitas, noriai klaus dėstytojo ir savo kolegų, išsakys savo nuomonę apie studijuojamą problemą ir kt. *Šio darbo tikslas – įvardinus studentų konkrečius būsimojo darbo objektus, pateikti kritinio mąstymo ugdymo metodiką ir jos taikymo galimybes studijuojant Vadybos dalykus.* Absolventų rengimas glaudžiai susijęs su darbdavių interesais – samdyti ne tik gerai išmanančius šiuolaikinius valdymo, planavimo, finansų, rinkodaros metodus vadybininkus, bet ir gebančius efektyviai taikyti juos specifinėje aplinkoje. Atlikti tyrimai rodo, kad bendrieji darbdavių keliami reikalavimai darbo vietai užimti yra kompetencija ir asmeninės savybės. Parengtų pagal programą vadybininkų reikės pramonės ir komercinėms įmonėms, aukštosioms mokykloms ir kt. Verslo vadybos studijų programos bendrieji tikslai – padėti studentui įsisavinti žinias, formuojančias vadybos kompetencijas, įgyti savarankiškam darbui būtinų vadybinių gebėjimų ir išmokyti juos kūrybiškai taikyti nuolat kintančioje aplinkoje. Dėstant verslo vadybos dalykus, labiausiai priimtina studijų forma – studijos kaip prielaidų mokymuisi sudarymas. Čia taikomi informaciniai, operaciniai (praktiniai) ir kūrybiniai metodai bei frontalinė (paskaitos, pratybos, seminarai), grupinė (diskusijos, projektų rengimas) ir individualioji (konsultacijos, interneto naudojimas) dėstyto formos. Pagal tokią formą kelerius metus dėstant Vadybos dalykus, siekiama tobulinti auditorinį darbą. Studentams sudarytos galimybės dalį savarankiško darbo laiko panaudoti pasiruošimui, o auditorinių užsiėmimų metu – perskaityti paskaitą pasirinkta tema. Studijuojantiems vadybos dalykus, būtina padėti susiorientuoti, kaip versle naudoti visus gamybos veiksnius (darbą, kapitalą, gamtinius išteklius, informaciją, verslumą ir mąstymą). Baigus aukštąją mokyklą, jie turi sugebėti priimti sprendimus, rizikuoti, orientuotis rinkoje, mokėti prognozuoti ir vertinti verslo rezultatus. Straipsnyje pateikta metodika suteikia galimybę vystyti studentų kritinį mąstymą. Todėl praktinių užsiėmimų metu studentams savarankiškai siūloma išnagrinėti galimybę imtis kokio nors verslo. Studentai išdėsto savo požiūrį pagal pateiktus problemas svarstymo etapus ir pristato sprendimus. Spręsdami užduotį, studentai turi apibendrinti: tikslą, prielaidas, potekstes ir pasekmes, informaciją, sąvokas, požiūrį, svarstomąjį klausimą ir padaryti išvadas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *gebėjimai, kritinis mąstymas, pedagoginė veikla, verslo vadyba.*

JEL kodas – A230.

Išvadas

Pagal Lietuvos švietimo koncepciją (Lietuvos..., 2006), aukštosios mokyklos uždavinys – suteikti jaunimui išsilavinimą, *mokslinius* bendrosios ir profesinės kultūros pagrindus, įgalinančius *kūrybiškai*, profesionaliai dirbti įvairiose ūkinės ir kultūrinės veiklos srityse, sudaryti galimybes tapti gerais specialistais, tarnautojais, pilietiškai brandžiais žmonėmis. Parengti studentus profesinei veiklai, reikalaujančiai *mokslinių metodų*..., sudaryti sąlygas asmenims, jau turintiems aukštąjį išsilavinimą, tobulintis, pakeisti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują <...> Būtina praktiškai įgyvendinti Lietuvos švietimo koncepcijoje suformuluotą tikslą „<...> ugdyti *kritiškai mąstantį* žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti.“

Pedagoginės psichologijos literatūroje (Gage 1993, Krikščiūnas 2000) pabrėžiamas būtinumas gebėti teoriškai pagrįsti savo sprendimus, juos argumentuoti tam tikrais dėsningumais ir gyvenimiškąją praktika bei patirtimi. Todėl būtinas studentų *kritinio mąstymo ugdymas*, pažintinės veiklos organizavimas, pažinimo proceso ir jo rezultatų analizė bei reiškinių ir faktų vertinimas dėstant bet kurį dalyką. Priešingai reprodukciniam mąstymui sąvoka „*kritinis mąstymas*“ nesiejama su žodžiu „*kritika*“, tai veikiau kriterijų atranka.

Be to, nemažai absolventų, baigę studijas, pasirenka aukštųjų ir aukštesniųjų mokyklų dėstytojų darbą. Atėjęs į auditoriją, jaunasis dėstytojas geriausiu atveju imituoja jam patikusį aukštosios mokyklos dėstytoją, tačiau nežinodamas šiuolaikinių pedagoginės psichologijos pagrindų ir neturėdamas jokio praktinio dėstyto patirties bei būtinų pedagogui funkcinį kompetencijų nesugeba tinkamai organizuoti mokymo procesą (Laužackas 2000).

Taigi tik šiuolaikinę vadybą išmanantys ir gebantys ją pritaikyti specifinėmis sąlygomis vadybininkai galės visiškai tenkinti šalies ir darbdavių poreikius.

Darbo tikslas – įvardinus studentų konkrečius būsimojo darbo objektus, pateikti kritinio mąstymo ugdymo metodiką ir jos taikymo galimybes studijuojant Vadybos dalykus.

Tyrimo objektas – vadybos studijų darbo organizavimas, **tyrimo dalykas** – studijų darbo formos.

Darbo metodika – darbe naudotasi literatūros šaltinių apie pedagoginę psichologiją, pedagogo funkcinę kompetenciją (Laužackas 2000), išnagrinėta ir pritaikyta vadybos studijoms Lietuvos švietimo koncepcija (Lietuvos... 2006), išnagrinėti Lietuvos ir užsienio autorių moksliniai tyrimai (Krikščiūnas 2000; Meister 1998; Ruževičius ir kt. 2007; Brumby 1982; Gage 1993; Heath 1990; Poppers 1972; Williams 1988, Дрыкеп 2004). Be to, atliktos ir įvertintos studijuojančiųjų ir baigusiujų verslo vadybos

dalykų studijas studentų anketinė bei darbdavių-ekspertų apklausa.

Rezultatai

Darbo rinkos tendencijos rodo, kad didžiausios darbo karjeros galimybės – turintiems profesines kompetencijas vadybininkams, įsigijusiems aukštąjį išsilavinimą. Pastaruoju metu labai išaugo kvalifikuotos darbo jėgos paklausa. Prognozuojamos paklausiausios specialybės ir profesijos: verslo vadyba, viešasis administravimas, buhalterinė apskaita, prekybos ir komercijos vadybininkai (Verslo... 2006).

Absolventų rengimas glaudžiai susijęs su darbdavių interesais – samdyti ne tik gerai išmanančius šiuolaikinius valdymo, planavimo, finansų, rinkodaros metodus vadybininkus, bet ir gebančius efektyviai taikyti juos specifinėje aplinkoje. *Atlikti tyrimai rodo, kad bendrieji darbdavių keliama reikalavimai darbo vietai užimti yra kompetencija ir asmeninės savybės.* Parengtų pagal programą vadybininkų reikės pramonės ir komercinėms įmonėms, aukštosioms mokykloms ir kt. *Verslo vadybos studijų programos bendrieji tikslai – padėti studentui įsisavinti žinias, formuojančias vadybos kompetencijas, įgyti savarankiškam darbui būtinų vadybinių gebėjimų ir išmokyti juos kūrybiškai taikyti nuolat kintančioje aplinkoje.*

Kaip pažymi garsusis vadybininkas P. F. Drukeris, tradicinėje švietimo sistemoje naudojamas modelis, kuris „išrastas“ Europoje dar XVII amžiuje. Žinoma, per šį periodą į šį modelį buvo padaryta nemažai reikšmingų papildymų ir pataisymų. Tačiau pagrindinis „fundamentas“, ant kuriuo buvo pastatytos mūsų mokyklos ir universitetai, sukurtas daugiau nei 300 metų atgal. Bet dabar būtinas naujas, kai kuriais atvejais iš esmės naujas, požiūris į studijas (Drucker 2004).

Šiuo požiūriu diskutuoti siūlymai dėl įvairių studijų metodų taikymo aukštojoje mokykloje (Aukštojo..., 2007; Ramsden 2000; Ramanauskas 2005; Levine, 2001; Lundquist, 1996; Meyer, 2000):

- *studijos kaip pasakojimas ar pateikimas.* Tai tradicinis metodas – paskaitų metu dėstytojas diktuoja iš savo užrašų. Šiuo atveju studijų metu pagrindinis dėmesys skiriamas ne studentui, bet dėstytojui. Toks metodas, mūsų nuomone, negali būti taikomas, nes teikiamos tik žinios, bet neugdo gebėjimo diskutuoti, kritikuoti, įžvelgti kritikuotinus dalykus;
- *dėstytojas parengia ir pateikia studentams paskaitų konspektus savarankiškoms studijoms* (pvz., skaidruoles), pagal kuriuos studentas pasiruošia egzaminui. Studijų metu pagrindinis dėmesys skiriamas ne dėstytojui, bet studentui. Tačiau toks paviršutiniškas, kaip teigia Biggs (1989) studijų metodas taip pat teikia tik žinias, bet nesuteikia supratimo, neugdo gebėjimo diskutuoti, kritiškai vertinti esamą situaciją besikeičiančioje verslo aplinkoje;
- *studijos kaip prielaidų mokymuisi sudarymas.* Studijų metu pagrindinis dėmesys skiriamas ir dėstytojui, ir studentui. Studentai savarankiškai parengia paskaitos konspektą ir perskaito savo paskaitą auditorijoje. Šis

metodas duoda maksimalią naudą įsavinant ir gebant ateityje praktiškai taikyti bet kokio dalyko pagrindus.

Pirmosios darbo formos pasižymi tuo, kad dėstytojas į studento galvą kaip į tuščią dėžę nori „pakrauti“ kuo daugiau informacijos. Šią informaciją ar vadovėlines tiesas studentas privalo per egzaminą atkartoti. Toks dėstymas ugdo tik pasyvumą. Formalus „supažindinimas“ ir „žinių perteikimas“ visiškai neformuoja savarankiškos ir kūrybingos asmenybės jau studijų metu maksimaliai atskleidžiančios savo gabumus, sugebančios adaptuotis prie besikeičiančio ekonominio gyvenimo bei jį tobulinti. Jau po 2 valandų studentai atsimeina tik 25 proc. išgirstos informacijos, o po 2–3 metų 95 proc. šios informacijos galvoje visiškai nelieta! *Neveltui sakoma, kad aukštasis išsilavinimas yra tai, kas išlieka užmiršus, ką sakė dėstytojai.* Dažnai pasitaiko atvejai, kad aiškinimo metu studentai lyg ir suvokia informaciją, domisi, linkčioja galvom, akys gyvos... Bet kai ateina laikas atsiskaityti, stebimės, kad atsakymai visiškai ne tie, kartais net priešingi paskaitose dėstomoms mintims. Žinoma, labai lengva apkaltinti studentą, kad jis neklausė, neįsisavino, nepasiruošė, tingėjo ir t. t. Žymiai sunkiau išsiaiškinti ir padaryti taip, kad studentams kiltų noras paklausti, išsakyti savo požiūrį į dėstomą temą, dalyką.

J. Ruževičius, D. Daugvilienė ir D. Serafinas (2008), išnagrinėjo daug mokslinės ir kt. literatūros studijų aukštosiose mokyklose klausimais (Etzkowitz, 1997; Keller, 1983; Newton, 2007; Puškorius, 2007; Serafinas, 2007; Vettori, 2007; Westerheijden, 2005 ir kt.) ir nustatė perimamų žinių ir įgūdžių dalies mokymosi piramidę: klasikinė paskaita – 5 proc., skaitymas – 10 proc., vaizdo ir garso derinimas 20 proc., veiklos situacijų demonstravimas – 30 proc., diskusijos grupėse – 40–50 proc., praktinio mokymosi, tyrimo rezultatų panaudojimo ir atvejo analizės metodų derinimas – 75 proc., kitų mokymas, naudojant savo mokslinę, konsultacinę ir praktinę patirtį – 90 proc. *Šie mokslininkai daro išvadą, kad „siekiant ženkliai pagerinti studijų kokybę specializacijos disciplinų paskaitas studentams turėtų skaityti tik aktyvų mokslinį darbą vykdančios dėstytojai, integruojantys į paskaitas ir kitas mokymo formas savo bei kitų mokslininkų naujausių tyrimų rezultatus. Tradicines paskaitas yra tikslinga keisti veiksmingesniais mokymo būdais – mokymusi patyrimo būdu, diskusijų grupėse, naudojant verslo situacijų ir modelių demonstracines priemones, atvejo metodologiją ir kt.“*

Dėstant verslo vadybos dalykus, labiausiai priimtina studijų forma – *studijos kaip prielaidų mokymuisi sudarymas.* Čia taikomi informaciniai, operaciniai (praktiniai) ir kūrybiniai metodai bei frontalinė (paskaitos, pratybos, seminarai), grupinė (diskusijos, projektų rengimas) ir individualioji (konsultacijos, interneto naudojimas) dėstymo formos. Pagal tokią formą kelerius metus dėstant Verslo vadybos dalykus, kaip pažymi J. Ramanauskas (2005), siekiamą tobulinti auditorinį darbą. Studentams sudarytos galimybės dalį savarankiško darbo laiko panaudoti pasiruošimui, o auditorinių užsiėmimų metu – perskaityti paskaitą pasirinkta tema.

Pirmosios paskaitos metu dėstytojas pristato studentams dėstomo dalyko programą (pateikia jos turinį, apimtį), studijų darbo formą ir atsiskaitymo reikalavimus, studijoms reikalingas literatūros sąrašą ir metodinius

patarimus. Po to perskaito pirmąją (įvadinę) programos paskaitą. Akcentuojama, kad paskaitos metu būtina perteikti aktualią mokslinių požiūrių medžiagą, atskleisti sąvokų, dėsningumų esmę, rekomenduojama susieti teorinę medžiagą su praktika. Atkreipiamas studentų dėmesys ne tik į studijuojamo dalyko svarbą, bet ir į paskaitos struktūros elementus (paskaitos tikslas, reikšmingumas, turinys ir jos struktūra, pagrindinės sąvokos, medžiagos išdėstymas ir teikimo forma, išvados) ir jos skaitymo ypatumus (nuoseklumas, svarbiausių dalykų akcentavimas, klausytojų dėmesio koncentravimas, kalbos taisyklumas). Studentai supažindinami su šiuolaikinės virtualios mokymosi aplinkos naudojimuisi. Ši aplinka skirta visiems dėstytojams, norintiems savo dėstomų dalykų medžiagą pateikti įdomiai ir kokybiškai, taip pat ir šiuos dalykus studijuojantiems aukštosios mokyklos studentams. Aplinkos teikiamos galimybės leidžia studentams bendrauti su dėstytoju, atlikti įvairias užduotis ir gauti konsultaciją, o dėstytojui stebėti savo studentų veiklą bet kuriuo laiku „iš bet kurios pasaulio vietos, kur prieinamas interneto ryšys“ (Virtuali... 2012).

Pažymėtina, kad pastaruoju metu atsirado nemažai verslo vadybos dalykų vadovėlių lietuvių kalba, be to, pagrindinė medžiaga pateikta svetainėse, pvz., Moodle (Verslo ... 2006, Virtuali... 2011). Kiekvienas studentas gauna slaptąžodį ir turi galimybę naudoti šią medžiagą pasirenkant paskaitai. Svarbiausias priemonių privalumas (skirtingai nuo vadovėlių) yra tai, kad pateikta internete medžiaga nuolat tobulinama tiek kokybine (atnaujinamas, koreguojamas, tobulinamas dalykų tekstas, studentų vertinimo sistema), tiek kiekybine (dalykų skaičius nuolat didėja) prasme. Visų priemonių tekstai tiesiogiai susieti su internete esančiais įstatymais, moksliniais straipsniais, forumais ir kita moksline bei praktine medžiaga.

Atsižvelgiant į kiekvieno dalyko programos temos sudėtingumą ir apimtį, temą siūloma pasirinkti 2–3 studentams (pagal studentų pageidavimus). Pasirinktosios temos atskirais klausimais kiekvienas studentas savarankiško darbo metu parengia paskaitos konspektą ir, naudodamas vaizdines priemones (skaidruoles), perskaito savo paskaitą auditorijoje.

Semestro metu studentai perskaito auditorijoje visas dėstomo dalyko temas. Elektroninį paskaitos konspekto variantą jie platina visai grupei – taip semestro pabaigoje visi turi visą studijuojamo dalyko paskaitų komplektą. Šiuo būdu baigusiujų dalyko studijas studentų apklausa parodė, kad savarankiškas pasirengimas paskaitai suteikia kiekvienam studentui atsakomybės. Ruošdami paskaitų konspektus, jie ne tik geriau suvokia studijuojamą dalyką, t. y. pasirengia dalykinei veiklai pagal pasirinktą specialybę, bet ir įgyja pedagoginę kompetenciją.

Pedagoginės psichologijos literatūroje ir mokslinėse tyrimuose (Brumby, 1982; Gage, 1993; Heath, 1990; Kriščiūnas, 2000; Poppers, 1972; Williams, 1988) pabrėžiamas būtinumas gebėti teoriškai pagrįsti savo sprendimus, juos argumentuoti tam tikrais dėsningumais ir gyvenimiškąją praktika bei patirtimi. Todėl *būtinasis studentų kritinio mąstymo ugdymas*, pažintinės veiklos organizavimas, pažinimo proceso ir jo rezultatų analizė bei reiškinų ir faktų vertinimas. Priešingai reprodukciniam mąstymui sąvoka „kritinis mąstymas“

nesiejama su žodžiu „kritika“, tai veikiau *kriterijų atranka*.

Siekiant kritinio mąstymo studentų pažintinėje veikloje, kaip teigia G. Nosich, (1996); J. Ramanauskas (2005), galima išskirti tokius pagrindinius bet kokios veiklos problemos svarstymo (protavimo) etapus: *tikslas, prielaidos, potekstės ir pasekmės, informacija, sąvoka ir koncepcija, požiūris, svarstomasis klausimas, išvados*.

1. **Tikslas.** Pagal T. F. Beksoną (Эмerson 1919) – svarbiausias tarp silpnų ir stiprių žmonių skirtumas yra tai, kad stiprieji turi daug energijos, *moka numatyti tikslą*. Aiškiai suformuluotas ir išsakytas veiklos tikslas įgalina nustatyti konkrečius uždavinius, veiksmų programą.

2. **Prielaidos** – tai pradinės sąlygos, atskaitos taškas, veiklos motyvai.

3. **Potekstės ir pasekmės.** Studentams siūloma iš anksto apgalvoti, kokios bus priimto sprendimo pasekmės. Taip pat svarbu nustatyti, kokiame lygmenyje svarstomoji problema bus sprendžiama – ar teoriškai, ar praktiškai, ar kompleksškai.

4. Nuo surinktosios **informacijos** pakankamumo, aiškumo ir tikslumo priklauso sprendimo kokybė. Tačiau dažniausiai teikiama informacija (internetu, statistika ir pan.) ne visada patikima, todėl studentai pratinami ieškoti įvairių jos šaltinių ir gauti tinkamą informaciją.

5. **Sąvokos ir koncepcija (problemų formulavimas)** yra mąstymo forma, atspindinti sąmonėje bendruosius ir esminius daiktų ir reiškinių požymius. Analizuojamoji problema sąvokomis išreiškiama apibendrintoje ir abstrahuotoje formoje, parengiama koncepcija (*hipotezė*), t. y. nepatikrinti teiginiai, prielaidos, idėjos, kurių vertingumą dar reikia įrodyti, patikrinti. Čia ypač svarbu suvokti kiekvienos sąvokos esmę, jos turinį ir tam tikrais dėsningumais išreikšiamus sąvokų sąryšius.

6. **Požiūris** atspindi konkretaus asmens individualiąją mokslinę, filosofinę ar kt. patirtį. Jeigu grupėje dirba 20 studentų, gali būti 21 požiūris. Tenka atsižvelgti ir suderinti įvairių žmonių požiūrius į gvildenamą problemą.

7. Tikrinant hipotezę, atsiranda daugybė šalutinių variantų, sprendimo būdų ir čia ypač svarbu nenuolti nuo pagrindinės problemos. Siūloma dažniau patikslinti **svarstomąjį klausimą** – apie ką kalbame?

8. Pagaliau padarius vieną ar kitą **išvadą**, interpretuojami gauti rezultatai ir galima priimti sprendimą bei pradėti veikti.

Svarstymo (protavimo) etapų taikymo studentams savarankiškai siūloma išnagrinėti galimybę imtis kokio nors verslo. Praktinių užsiėmimų metu studentai išdėsto savo požiūrį pagal pateiktus problemos svarstymo etapus ir pristato savo sprendimus.

Pratybų metu pradžioje, *kaip pavyzdį*, pasiūlome studentams išnagrinėti galimybę imtis kokio nors konkretaus verslo, *tarkim*, po paskaitų dirbti taksi vairuotoju.

Studentus suskirstome į grupes po 3–4 žmones ir pasiūlome jiems per 5–7 min. išdėstyti savo požiūrį pagal išvardintus problemos svarstymo etapus. Po to grupelių atstovai praneša, kaip kiekvienas kolektyvas atsakė į klausimus, ir bendrai aptariami rezultatai.

Studentai, sprenddami užduotį, turi apibendrinti:

– **tikslą.** Pratintis verstis rinkos sąlygomis, užsidirbti pinigų;

– **prielaidas.** Reikia įvertinti savo dalyko žinias, sugebėjimus konsultavimo srityje, išnagrinėti galiojančią tvarką, įstatymus, žmonių (potencialių klientų) gyvenimo lygį, savo sugebėjimus vairuoti, pažinti miestą, galimybę įsigyti automašiną, konkurentus, paskirstyti savo laisvalaikį ir pan.;

– **potekstės ir pasekmės.** Išnagrinėti, susijusius su numatytu verslu trikdžius (avarijos, mašinos nusidėvėjimas ir pan.), finansinius rezultatus, ar užteks laiko studijoms;

– **informaciją.** Pasidomėti paslaugų kainomis (taksi kainomis), klientų skaičiumi (vidutiniškų važiuojančių taksi žmonių skaičiumi), tiesioginiais ir netiesioginiais konkurentais (taksi ir kitų transporto priemonių skaičiumi), atsarginių detalių ir benzino kainomis, mokesčiais, reketu ir pan.;

– **sąvokas.** Reikia išmanyti juridines ir finansines sąvokas, išanalizuoti veikiančius tos paslaugų srities įstatyminius aktus;

– **požiūrį.** Kaip šį verslą vertins tėvai, dėstytojai, draugai, kurso (grupės) kolegos į konkretų asmens verslo pasirinkimą;

– **svarstomąjį klausimą.** Apsvarstyti, ar gebėsiu pasirinktą verslą (taksisto paslaugas) atlikti tinkamai ir suderintai su žmonių požiūriu į gvildenančią problemą; ar verta užsiimti šiuo verslu ar ieškoti kitų verslo galimybių pagal savo gebėjimus;

– **išvadas.** Išnagrinėjus visus išvardintus elementus, galime padaryti pagrindinę išvadą: norint užsiimti verslu, nepakanka apsiriboti preliminaromis išvadomis. Reikia atsakyti į visus išvardintus 8 elementus (klausimus) nuodugniai išanalizavus ir prielaidas, ir pasekmes, ir informaciją, bei atlikus finansinius skaičiavimus. Tam reikia sudaryti verslo planą, ir susipažinti su jo rengimo taisyklėmis (metodika).

Suprantama, pradžioje sunku atsižvelgti į visus šiuos mąstymo etapus, bet palaipsniui (nebūtinai apibrėžiant kiekvieną elementą atskirai) tai leidžia studentams giliau suvokti ir mūsų dėstomus dalykus, kritiškai įvertinti jų svarbą.

Mūsų darbo praktika rodo, kad šį gerai suprantamą studentams uždavinį jie sprendžia noriai ir kritiškai vertina svarstomą problemą. Kiek sunkiau sekasi taikyti kritinio mąstymo metodiką tais atvejais, kai studentai svarstomuoju klausimu neturi pakankamai žinių ir patirties. Studentai gerai išanalizuoja prielaidas, pasekmes ir padaro svarias išvadas dėl sprendimo priėmimo, jei dėstytojas naudoja daug statistinės, juridinės ir kt. informacijos.

Kokie susidaro sunkumai taikant šį metodą? Apibendrinus ilgalaikę patirtį ir užsienio mokslininkų-pedagogų (Nosich 1996) pastebėjimus, galima įvardinti 4 pagrindines kliūtis, kurios trukdo studentams kritiškai mąstyti:

1. **Apatija ir pasyvumas.** Tai didelė problema, kuri trukdo studentams. Bet kritinis mąstymas yra aktyvus! Vadinasi, dėstytojo uždavinys – sudominti studentą, žadinti mokymosi motyvą.

2. **Baimė.** Studentas daug ko bijo: bijo padaryti klaidą, bijo pasirodyti neišmanėliu kitų studentų ir dėstytojų akyse. Baimė susijusi su apatija, nes bijodamas tampa pasyviu.

3. **Blogi įpročiai.** Blogi studijavimo įpročiai, pvz., nusirašinėjimas. Studentas neabejoja, kad jis gudresnis už dėstytoją, stengiasi gauti gerus pažymius ir tik daug vėliau supranta, kad praleido galimybę ir laiką išmokti daugiau.

4. **Nežinau, ko nežinau.** Tai yra didelė kritinio mąstymo kliūtis. Jei studentai žino, ko jie nežino – tai jau gerai. Kurso, temos nagrinėjimo pabaigoje jie turi parašyti, ko nežino. Studentai tik veikloje perpranta, ko jie nežino. Sunku bendrauti su viską žinančiu žmogumi – geriau su tokiu, kuris žino, ko jis neišmano.

Tai pagrindinės studentų kritinio mąstymo kliūtys, bet galima išvardinti ir daugiau: blogas auklėjimas; nesugebėjimas išvelgti esmės; nesavarankiškumas; mokymosi motyvacijos stoka; asmeninės problemos; prasta sveikata; tingėjimas; blogas mikroklimatas; bukumas ir kt.

Tačiau labai svarbūs ir dažnai pasitaikantys yra ir *dėstytojų trūkumai*: dėstytojas mažai kompetentingas, neturi autoriteto, praktinių įgūdžių toje srityje, kurią dėsto, yra nuobodus ir monotoniškas, orientuotas į dalyką, bet ne į studentą, neranda grįžamojo ryšio, neturi humoro jausmo.

Kaip visas tas kliūtis įveikti? Daug kas nuo mūsų pastangų nepriklauso (pvz., blogas auklėjimas, sveikata, asmeniniai bruožai). Bet kai kas keistina:

– galima atsisakyti monotoniškumo – informacijos transformavimo iki vidutinio studento išmanymo lygio ir jos perteikimo;

– reikėtų skatinti studentų *savarankiškumą*. Puoselėti gebėjimus savarankiškai plėsti ir gilinti žinias. Taip pat ir naudojant vadovėlius, žinytus, kompiuterius, mokslinę literatūrą;

– orientavimasis į studentą (ne į dalyką) reikalauja iš dėstytojo sudaryti studentui sąlygas perprasti vadybos pagrindus, įvaldyti ekonomikos, socialinių ir gamtos reiškinių, techninių įrenginių pažinimo metodus. Atitinkamai būtina koreguoti ir grįžtamąjį ryšį, daugiau skiriant dėmesio intelektinių gebėjimų analizei.

Buvę mūsų magistrantūros studentai, o dabar Klaipėdos universiteto ir kolegijų Vadybos katedros dėstytojai, anketinėje apklausoje taip komentuoja taikytą dėstytojo metodą: „Mūsų grupė magistrantūroje studijavo „Strateginio valdymo“ kursą 2002–2010 m. Iš pat pradžių mes buvome nustebinti ir negalėjome patikėti, kad prof. J. Ramanauskas mums patiki patiems: „studentams pasirošti ir skaityti auditorijoje paskaitas“. Tai buvo didelė atsakomybė ir norėjosi kuo geriau pasiruošti ir pasirodyti prieš grupės draugus. Reikėjo peržiūrėti nemažai literatūros šaltinių, paruošti vaizdinę medžiagą, kelis kartus namuose repetuoti. Didelis atpildas buvo ne tik profesoriaus pagyrimas, bet ir draugų plojimai po to, kai buvo baigta paskaita.

Svarbu pažymėti, kad studentai skaitydami paskaitą auditorijai ugdo viešo pasisakymo gebėjimus. M. Tvenas yra pasakęs: „Žmogaus smegenys yra nuostabus dalykas. Bet gerai veikia tik iki to momento, kai atsistoji sakyti kalbos“. Iš tiesų net ryžtingiems vadovams drąsos pritrūksta tuomet, kai tenka sakyti kalbą... Tik viešai pasisakydami studentai išmoks neutralizuoti streso veiksnius, gebės aktyviai bendrauti su auditorija, naudos aiškius pavyzdžius, kontroliuos kūno kalbą, palaikys akių kontaktą (apsimestinį su visais), naudos suprantamus

terminus ir stilių auditorijai ir t. t. Suprantama, kad viešame pasisakyme svarbus ne tik turinys, bet ir forma. Paskaitų konspekto ruošimas leidžia studentams kūrybiškai pažvelgti į šaltinių parinkimą, sukuria galimybes naudoti šiuolaikinius mokslo šaltinių paieškos metodus ir formas“.

Išvados

Studijų metu būtina ugdyti savarankiško vadybos darbo ir mokslo veiklos gebėjimus, priimti sprendimus, rizikuoti, orientuotis rinkoje, mokėti prognozuoti ir vertinti verslo rezultatus.

Pagrindinis Verslo vadybos dalykų dėstymo tikslas yra ne formalusis žinių perteikimas studentams, o savarankiškos ir kūrybingos asmenybės formavimas, sugebančios adaptuotis prie besikeičiančio ekonominio gyvenimo bei jį tobulinti. Šiuolaikinę vadybą išmanantys ir gebantys ją adaptuoti specifinėmis sąlygomis vadybininkai galės visiškai tenkinti šalies ir darbdavių poreikius.

Dėstant vadybos dalykus, labiausiai priimtina studijų forma – studijos kaip prielaidų mokymuisi sudarymas. Čia taikomi informaciniai, operaciniai (praktiniai) ir kūrybiniai metodai bei frontalinė (paskaitos, pratybos, seminarai), grupinė (darbų pristatymas, diskusijos, projektų rengimas) ir individualioji (konsultacijos, interneto naudojimas) dėstymo formos. Šiuo būdu baigusiųjų verslo vadybos dalykų studijas apklausa parodė, kad savarankiškas pasirengimas paskaitai suteikia kiekvienam studentui atsakomybės. Ruošdami pranešimus jie ne tik geriau suvokia studijuojamą dalyką, t. y. pasirengia dalykinei veiklai pagal pasirinktą specialybę, bet ir įgyja pedagoginę kompetenciją.

Siektina ugdyti studentų kritinį mąstymą, organizuojant pažintinę veiklą, pažinimo procesą ir jo rezultatų analizę bei reiškinį ir faktų kritinį ir kūrybinį vertinimą.

Literatūra

- Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatos: studija. (2007). – Kaunas: Technologija.
- Biggs, J. B. (1989). Approaches to the enhancement of tertiary teaching // Higher Education Research and Development. No. 8.
- Brumby, M. (1982). Medical students perception of science // Research in Science Education. No. 12.
- Etzkowitz, H.; Leydesdorff, L. (1997). Universities and the Global Knowledge Economy: A Triple Helix of University-Industry-Government Relations. – London: Cassell.
- Gage, N., Berliner, D. (1993). Pedagoginė psichologija. – Vilnius: Alma litera.
- Heath, T. (1990). Education for the professions: Contemplations and reflections // I. Moses (ed.) Higher Education in the Late Twentieth Century: Reflections on a Changing System. – University of Queensland: Higher Education Research and Development Society of Australasia.
- Keller, G. (1983). Academic Strategy. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Krikščiūnas, B. (2000). Probleminis mokymas. – Kaunas: Akademijs.
- Laužackas, R., Pukelis, K. (2000). Kvalifikacija ir kompetencija // Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos. Nr. 3.

- Levine, A. (2001). Higher Education as a Mature Industry. Defense of American Higher Education. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Lundquist, R. (1996). Using a quality award for self-assessment in higher education. Quality in Higher Education. Vol. 2. No. 2.
- Lietuvos švietimo koncepcija. – http://www.smm.lt/old/Teisine_informacija/koncepcija/koncepcija1.htm [2006].
- Magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas. Patvirtinta LR Švietimo ir mokslo ministro 2010 06 03. Nr. V-826. – www.mokslas.lt [2012].
- Meyer, J.; Ramkrez, F. (2000). The World Institutionalization of Education. Discourse Formation in Comparative Education. – New York: Peter Lang.
- Newton, J. (2007). What is quality? Embedding Quality Culture in Higher Education. EUA case studies.
- Nosich, G. (1996). Critical Thinking Workshop Handbook. – University of Illinois.
- Poppers, K. (1972). Objective Knowledge. – Oxford: OUP.
- Puškorius, S. (2007). Užsienio šalių universitetų valdymo modelių gairės // Viešoji politika ir administravimas. Nr. 22.
- Ramanauskas, J., Ramanauskas, Z. (1996). Kritinio mąstymo ugdymas, dėstant verslo organizavimo dalyką // Žemės ūkio verslo plėtros problemos: Tarptaut. moksl. konf. pranešimų medžiaga. – Kaunas: Akademijs.
- Ramanauskas, J. (2005). Pedagoginės kompetencijos įgijimas verslo vadybos dalykų studijų metu // Verslo vadybos studijų tobulinimas: moksl. prakt. konf. Nr. 1 (6).
- Ramanauskas, J., Žilinskas V. J. (2013). Развитие творческой активности при обучении магистров-менеджеров // Методика преподавания экономических дисциплин. – Москва: ООО «НИПКЦ Восход-А».
- Ramsden, P. (2000). Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. – Vilnius: Aidai MM.
- Ruževičius, J., Daugvilienė, D., Serafinas D. (2008). Kokybės vadybos taikymo aukštosiose mokyklose išvalgos // Viešoji politika ir administravimas. Nr. 24.
- Serafinas, D., Rudzevičius, J. (2007). Aukštojo mokslo organizacijų kokybės vadybos sistemų racionalumo ir veiksmingumo analizė. Studijų kokybės valdymas: problemos ir perspektyvos. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Verslo vertinimas, Strateginių valdymo metodai, Inovacijų ir projektų valdymas. – <http://www.lzuu.lt/nm/vp.html> [2006].
- Vettori, O. (2007). Dealing with ambivalences – strategic options for nurturing a quality culture in teaching and learning // Embedding Quality Culture in Higher Education. EUA case studies.
- Virtuali mokymosi aplinka (VMA). – <http://vma.ku.lt/moodle> [2012].
- Westerheijden, D. F. (2005). Walking towards a moving target: Quality assurance in European higher Education. The Quality of Higher Education. No. 2.
- Williams, B. D. (1988). Review of the Discipline of Engineering. – Canberra: Australian Government Publishing Service.
- Друкер, П. Ф. (2004). Энциклопедия менеджмента. – Москва, Санкт-Петербург, Киев. – <http://klex2.ru/65x> [02 22 2013].

MANAGER TRAINING ASPECTS

Summary

The main goal of a high school lecturer is the formation of creative personality, but not a formal transfer of knowledge to students. The student already in higher school must be able to adapt to changing economic conditions. This goal can be

achieved only if the students are actively involved in coursework: get ready for the lectures and read the lectures themselves, eagerly ask their lecturers and their colleagues, say their opinion concerning the studied subject, etc. The goal of this study is to provide critical thinking methodology and the possibilities of its application in studying Management subjects after having named the concrete students' future work objects. Training of graduates is closely related to the interests of the employers - to hire managers, who have not only expert knowledge of the art of management, planning, finance, marketing techniques, but are also able to effectively apply them in a specific environment. The research shows that the general requirements of the employers for the vacant position are competence and personal qualities. The managers trained using the program will be necessary for industrial and commercial companies, universities and others. The common goals of Business Management degree program are to help the student to master the knowledge, shaping management competencies, to gain general management skills necessary for independent work and to learn to apply them creatively in a constantly changing environment. Teaching business management issues, the most widely accepted form of studies - creating the assumptions of learning opportunities. Here, the informational, operational (practical) and creative methods are applied and frontal

(lectures, workshops, seminars), group (discussions, projects) and individual (consultation, use of the Internet) teaching forms are used. Teaching Management subjects under this form for several years the lecturers are trying to improve classroom work. Students have the opportunity to use the part of independent time for preparation and to read a lecture on the chosen topic during the classes. It is necessary to help the students, studying management issue, to get orientated how to use all production factors in business (labour, capital, natural resources, information, entrepreneurship and thinking). After graduating from high school they must be able to make decisions, take risks, get orientated in the market, be able to make prognosis and evaluate business results. The methodology presented in this paper provides the possibility to develop students' critical thinking. Therefore, during the workshops the students are offered to self-explore the possibility of taking any business. Students present their approach according to the presented problem's analysis stages and present their solutions. Solving the problem the students should summarize: the purpose, assumptions, implications and consequences, information, concepts, attitudes, considered question and then make the conclusions.

KEYWORDS: skills, critical thinking, educational activities, business management.

Ramanauskas Julius, habilituotas socialinių mokslų daktaras, profesorius, Klaipėdos universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, vadybos katedra, Minijos g. 153-301, LT-938185, Klaipėda, 8-46 398666, Julius.ramanauskas@asu.lt

Žilinskas Vytautas Jonas, socialinių mokslų daktaras, profesorius, Klaipėdos universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, vadybos katedra, Minijos g. 153-301, LT-938185, Klaipėda, 8-46 311 099, zilinskas.vytautas@gmail.com